

УДК 378.14

<https://doi.org/10.52256/2710-3986.2-103.2025.30>**Ігор КОВАЛЬ,***кандидат педагогічних наук,**заступник начальника факультету психології та соціального захисту,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Львів, Україна*

ORCID ID 0000-0002-9204-9228

Юрій СУДНІЦИН,*викладач кафедри пожежної тактики та аварійно-рятувальних робіт**Навчально-наукового інституту пожежної та техногенної безпеки,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Львів, Україна*

ORCID ID 0009-0002-4218-8446

ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАКОРДОННИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ СУСПІЛЬСТВА

У статті розглянуто виклики та перспективи підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту в умовах інноваційних тенденцій суспільства під час виникнення надзвичайних ситуацій зумовлених російсько-українською війною. На основі порівняльного аналізу вітчизняного та закордонного досвіду обґрунтовано доцільність впровадження інноваційних підходів та тенденцій у підготовку українських фахівців цивільного захисту. Автори підкреслюють необхідність адаптації міжнародних стандартів до українських умов, поєднання практичної, теоретичної та цифрової підготовки, а також формування системи безперервного професійного розвитку. Запропоновано проводити адаптацію закордонного досвіду в систему освіти ДСНС зважаючи на українські реалії, а саме повномасштабну війну. Тому закордонний досвід можливо використати в Україні на основі: адаптації світових стандартів (NFPA, IAFC, UCPM, IFE, тощо) у програми підготовки фахівців цивільного захисту з урахуванням реального українського досвіду під час збройної агресії рф; збалансування теоретичної, симуляційної та практичної підготовки; розробки інноваційних програм підготовки.

Провівши детальний аналіз вітчизняного та закордонного досвіду можна зробити висновок, що поєднання цього досвіду дасть можливість підготувати кваліфікованих фахівців цивільного захисту, що в майбутньому дозволить ефективно ліквідовувати надзвичайні ситуації різного характеру, в тому числі від збройної агресії рф. Крім того, досвід українських рятувальників дасть змогу залучати їх до міжнародної діяльності в сфері цивільного захисту.

Ключові слова: фахівці пожежної безпеки, фахівці цивільного захисту, керівники гасіння пожежі, підготовка, закордонний досвід, інноваційне середовище, навчально-тренувальний процес.

Постановка проблеми. Сучасні реалії, зумовлені збройною агресією російської федерації проти України, постійно створюють нові виклики для цивільного населення, військовослужбовців і процесів післявоєнного відновлення держави. У цих умовах істотно зростає потреба у висококваліфікованих фахівцях сфери цивільного захисту, які здатні оперативно оцінювати ситуацію, приймати обґрунтовані та рішучі рішення, діяти ефективно в умовах підвищеного ризику й невизначеності, а також активно впроваджувати сучасні технології у свою професійну діяльність.

Враховуючи, що традиційні методи навчання не в змозі повністю відповідати новим викликам, цифровізація стає необхідною складовою професійної підготовки рятувальників [2, с.7]. У професійній діяльності рятувальники стикаються з використанням дронів, БПЛА, робототехніки. Це вимагає принципово нового рівня цифрової компетентності від фахівців [2]. З огляду на це, підготовка майбутніх фахівців пожежної безпеки повинна відбуватися з урахуванням сучасних цифрових трансформацій суспільства, які вимагають від них володіння не лише практичними навичками, а й опанувати вміння працювати з безпілотними літальними апаратами, роботизованими комплексами, програмами моделювання, віртуальної реальності, тощо.

Вивчення вітчизняного та закордонного досвіду підготовки майбутніх фахівців пожежної безпеки дає змогу виявити найефективніші освітні практики, адаптувати їх до умов національної системи освіти та імплементувати інноваційні підходи, які відповідають сучасним викликам. Тому вдосконалення навчально-тренувального процесу підготовки фахівців пожежної безпеки з урахуванням кращих вітчизняних і міжнародних освітніх практик сприятиме в підсумку не лише підвищенню ефективності гасіння пожежі, а й формуванню нової генерації фахівців, здатних діяти на перетині технічної експертизи, цифрових технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика професійної підготовки фахівців служби цивільного захисту, в умовах повномасштабного вторгнення РФ, знаходить відображення у низці вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень. Так, науковцями значна увага приділяється психологічному супроводу професійної діяльності рятувальників, що є критично важливим з огляду на екстремальні умови виконання завдань [3] та пропонується модель психологічної підготовки як засобу зниження тривожності й страху у рятувальників; розкрито проблему професійної готовності саперів до виконання службових обов'язків та особливості її формування, акцентуючи необхідність інтеграції практичних і теоретичних аспектів навчання [4].

Однак, розглядаючи освіту за кордоном в системі підготовки фахівців пожежної безпеки, велику роль відіграє можливість самоосвіти, яка поєднує теоретичну та практичну частини, поєднуючи їх за допомогою новітніх технологій [5].

Окремо розглядається використання робототехніки для гасіння пожежі, що теж необхідно враховувати в освітньому процесі. Багато науковців, проводять дослідження щодо переваг та недоліків роботи званого пожежогасіння. Наприклад, дослідження закордонних фахівців приводить до більш-менш чіткого розуміння переваг та недоліків [5].

Отже, аналіз наукових джерел засвідчує, що підготовка майбутніх фахівців цивільного захисту в умовах сучасної війни в Україні потребує комплексного підходу: поєднання технічних, психологічних і цифрових складових. Попри наявність певного науково-практичного підґрунтя [1; 3; 15], питання оновлення навчального процесу є основною метою для науково-педагогічних працівників служби ДСНС.

Мета статті. Основною метою є здійснення порівняльного аналізу інноваційного вітчизняного та закордонного досвіду підготовки фахівців цивільного захисту в умовах інноваційних тенденцій суспільства. Вивчення міжнародного досвіду дає змогу уникнути помилок, адаптувати найкращі

практики до національного контексту, створити ефективну модель підготовки, що відповідає локальним викликам та світовим стандартам.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи статистичні дані ДСНС України за 8 місяців 2025 року на території України зареєстровано 78756 пожеж [7, с.1], з яких внаслідок бойових дій склало 6056 випадків, що на 21,3% більше ніж за аналогічний період 2024 року [7, с.13] Це продукує необхідність постійного вдосконалення професійної підготовки фахівців служби цивільного захисту – не лише в практичному, а й у психологічному аспектах, зокрема щодо готовності до різного роду викликів, що виникають у процесі професійної діяльності. Враховуючи наведені статистичні дані, доцільно звернутися до світового досвіду та активно впроваджувати у підготовку, електронні ресурси міжнародних організацій і професійних асоціацій, зокрема таких, як:

1) *The National Fire Protection Association (NFPA)* (Сполучені Штати Америки). Дана асоціація більше як 125 років намагається ділитися досвідом в сфері пожежної безпеки та цивільного захисту. Їхня місія полягає в тому, щоб допомагати рятувати життя та зменшувати втрати за допомогою інформації, знань та пристрасі. Вони проводять навчання як для новачків, так і для досвідчених рятувальників [8].

2) *International Association of Fire Chiefs (IAFC)* (Сполучені Штати Америки). Основною метою є підвищення рівня лідерських якостей керівників підрозділів, добровільних пожежних команд та екстрених служб, що призведе до якісного виконання завдань за призначенням та зменшить ризики для підлеглого особового складу [9].

3) *EU Civil Protection Mechanism (UCPM)* (Європейський Союз). Механізм цивільного захисту призначений для зміцнення співробітництва в сфері цивільного захисту населення. Основною метою є удосконалення запобігання, готовності та реагування на стихійні лиха. Враховуючи ці аспекти, вони навчають координації та співпраці підрозділів різних країн світу до спільної роботи, щоб в майбутньому ефективно реагувати на стихійні лиха. Освітній

процес поділений на декілька етапів, починаючи з онлайн курсів, і закінчуючи практичними тренінгами із залученням різних країн світу [10].

4) *The Institution of Fire Engineering (IFE)*. (Великобританія). Міжнародний професійний орган, який займається просуванням та вдосконаленням знань, практик в пожежній безпеці. Сприяють в навчанні та розвитку фахівців з пожежної безпеки [11].

Поза сумнівом, можна стверджувати, що укладення співпраці з міжнародними організаціями та асоціаціями дасть поштовх, українським закладам освіти з підготовки фахівців цивільного захисту, до підвищення рівня навчального процесу.

Ще одним важливим аспектом в підготовці фахівців цивільного захисту є використання новітніх технологій, тренажерів та методів викладання. На території України активно впроваджуються тренажери модульного типу. Підготовка рятувальників в даних тренажерах дає змогу більш детально зрозуміти під час навчання, що таке «пожежа», «дим», «задимлене середовище». Під час проходження смуги перешкод в тренажері людина набуває нових практичних навичок, а також психологічно загартовується до стресових ситуацій [12].

Також можливо застосування новітніх технологій таких як доповнена реальність або віртуальна реальність (AR/VR). Таким чином створивши або використовуючи програмне забезпечення можна моделювати різноманітні ситуації для здобувачів освіти, для більш реалістичного навчання [2].

Однак, на даний час, відійти від традиційного навчання не можна, оскільки підготовка фахівців пожежної безпеки та цивільного захисту включає дисципліни пов'язані не тільки з реагуванням та ліквідацією наслідків звичайних ситуацій, а й з запобіганням на них. Тому необхідно поєднувати різні дисципліни в освітньому процесі.

В умовах повномасштабної російсько-української війни необхідність якісної підготовки фахівців пожежної безпеки та цивільного захисту значно

актуалізувалася. Саме тому, країни-партнери почали організовувати різноманітні міжнародні навчальні програми. Наприклад:

1) проведення занять із експертами Данської агенції з надзвичайних ситуацій (DEMA) – в Україні проводиться тренінг «Управління надзвичайними ситуаціями». Тренінг проводиться у два етапи та має мету ознайомлення учасників з європейськими підходами до кризового управління;

2) Програма українсько-польської співпраці та програм «Польська допомога» – підписана 2002 році. Основною метою є тісна співпраця між країнами в рамках допомоги населенню від надзвичайних ситуацій. Крім допомоги, також реалізуються навчання щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій різного характеру;

3) міжнародна мобільність курсантів та студентів в рамках проекту ERASMUS+ – це навчання курсантів а студентів в провідних закладах вищої освіти у сфері цивільного захисту та пожежної безпеки.

Таким чином, врахування закордонного та вітчизняного досвіду у підготовці фахівців цивільного захисту є критично важливим для створення ефективної, адаптивної та безпечної системи навчання в Україні. Поєднання міжнародних напрацювань (зокрема, впровадження новітніх технологій, використанні симуляційних платформ та мультирівневих підходів) із національними практиками, що враховують реальний досвід, особливості територій, дозволяє створити уніфіковану, проте гнучку модель навчання, орієнтовану на актуальні виклики.

Однак, варто зазначити, що впровадження будь якого досвіду повинно відбуватися з урахуванням українських реалій повномасштабної війни, тому закордонний досвід можливо використати в Україні на основі:

1) адаптації міжнародних стандартів (NFPA, UCPM, FEMA, IAFC, тощо) у програми підготовки фахівців цивільного захисту з урахуванням реального українського бойового досвіду;

2) не простого впровадження цифрових технологій (дронів, VR/AR, III) у навчально-тренувальний процес, а збалансування теоретичної, симуляційної та практичної підготовки;

3) розробки симуляційних полігонів за участю фахівців цивільного захисту, котрі проходять службу в територіальних органах і підрозділах ДСНС України;

4) створення національної асоціації за зразком світового досвіду, що поєднує український практичний досвід із передовими зарубіжними підходами.

Таким чином, синтез міжнародного та українського досвіду дасть змогу Україні не лише підготувати кваліфікованих рятувальників, але й посісти провідні позиції у сфері цивільного захисту та пожежної безпеки в Європі.

Висновки. Враховуючи статистику пожеж, масштабні наслідки повномасштабного вторгнення та зростання кількості надзвичайних ситуацій, традиційні методи підготовки фахівців служби цивільного захисту вже не повною мірою відповідають сучасним вимогам і викликам, що постають під час виконання службових завдань. Це створює потребу у трансформації системи професійної освіти та підготовки рятувальників із врахуванням реалій воєнного часу, складних психологічних навантажень і високої динаміки змін у середовищі безпеки. Інноваційний досвід зарубіжних країн і низки вітчизняних навчальних центрів демонструє ефективність сучасних моделей підготовки, які поєднують практичні навички з цифровими симуляціями реальних подій, використанням VR/AR-технологій для моделювання небезпечних ситуацій, а також підтримкою системи безперервного навчання на основі онлайн-платформ і дистанційних курсів. Такі підходи сприяють розвитку адаптивності, психологічної стійкості, умінню діяти в умовах невизначеності та швидко змінюваної обстановки.

На основі проведеного аналізу вважаємо, що зарубіжний і вітчизняний досвід є дещо спорідненим, що створює передумови для інтеграції навчальних процесів і впровадження змішаних форматів навчання у фахові дисципліни. Водночас українські фахівці ДСНС України мають унікальний досвід роботи в

умовах воєнних дій, що робить їх практичні напрацювання цінними для формування власної національної моделі підготовки, адаптованої до реалій сучасних криз.

Перспективою подальших розвідок вбачаємо у формуванні єдиного цифрового простору підготовки рятувальників, інтегрованого з міжнародними платформами безпеки та реагування на надзвичайні ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваль І. С. Формування готовності майбутніх фахівців служби цивільного захисту до неперервного саморозвитку: монографія / Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. Львів: ЛДУБЖД, 2025. 486 с.
2. Альфавіцька Г. В., Пархоменко В.-П. О., Пархоменко Р. В.. Цифровізація програм навчання для пожежних-рятувальників. Інформаційна безпека та інформаційні технології: збірник доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції, ІБІТ 2024, м. Львів, 27 листопада 2024 року. Львів, ЛДУ БЖД, 2024. С. 634-647.
3. Коваль М. С., Коваль І. С.. Професійно-психологічний супровід рятувальників в умовах ризику: навчально-методичний посібник з організації та проведення тренінгу. Львів: ЛДУ БЖД, 2022. – 252 с.
4. Ножко І., Пелипенко М., Лагно Д.. Науково-дослідницька робота у процесі формування професійної компетентності майбутніх фахівців з пожежної безпеки ЗВО ДСНС України: Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Вип. 3. – Бердянськ : БДПУ, 2021. – 250 с. DOI: 10.31494/2412-9208-2021-1-3-108-114.
5. Firefighting. Fire&Rescue Training. URL: <https://www.fire-fighting.eu/en/>.
6. A. Y. Abdullahi, & M. A. Baballe. (2024). Benefits and Drawbacks of Robotic Firefighting. In Global Journal of Research in Engineering & Computer Sciences (Vol. 4, Number 1, pp. 6–10). DOI: 10.5281/zenodo.10493053.
7. Аналітична довідка про пожежі та їх наслідки в Україні за 8 місяців 2025 року. URL: analitichna-dovidka-za-8-misiaciv-2025-roku-1.pdf.
8. NFPA | The National Fire Protection Association. URL: <https://www.nfpa.org/>.
9. IAFC | International Association of Fire Chiefs. URL: <https://www.iafc.org/home>.
10. EU Civil Protection Mechanism - European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/eu-civil-protection-mechanism_en.
11. The Institution of Fire Engineering. URL: <https://www.ife.org.uk/>.
12. Луц В. І.. Практична підготовка пожежних-рятувальників на базі тренувального комплексу контейнерного типу. Теорія і практика гасіння пожеж та ліквідації надзвичайних ситуацій: Матеріали XIII Міжнародної науково-

практичної конференції – Черкаси: ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2022. – 262 с., С.228-230.

13. Яремко Р. Я., Коваль І. С., Стельмах О. В.. Психолого-педагогічний аспект самореалізації майбутніх фахівців у галузі пожежної безпеки. «Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)»: журнал. 2023. № 15(33) 2023. С.1309, С.591-598. DOI: 10.52058/2786-4952-2023-15(33)-591-598/

14. Вовчата Н. Я.. Організаційно-педагогічні умови професійної підготовки фахівців пожежно-рятувальної служби: дис. ... канд. пед. наук : спец.: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Наталія Ярославівна; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.- Вінниця, 2010.- 271 с.

15. Косяк С. М.. Відомча освіта: підготовка фахівців у черкаському інституті пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля. “Суспільство та національні інтереси”: журнал. 2024. № 4(4) 2024. С. 1414, С.412-428. DOI: 10.52058/3041-1572-2024-4(4)-412-428.

Igor KOVAL, Yurii SUDNITSYN. Domestic and foreign approach to training future civil defense specialists in the conditions of innovative trends in society. The article examines the challenges and prospects of training future civil defense specialists in the context of innovative trends in society during the appearance of emergency situations depended by the Russian-Ukrainian war. Based on a comparative analysis of domestic and foreign experience, the feasibility of introducing innovative approaches and trends in the training of Ukrainian civil defense specialists is substantiated. The authors emphasize the need to adapt international standards to Ukrainian conditions, combine practical, theoretical and digital training, as well as form of an education system of continuous professional development. It is proposed to adapt foreign experience to the education system of the State Emergency Service of Ukraine taking into account Ukrainian realities, namely a full-scale war. Therefore, foreign experience can be used in Ukraine on the basis of: adapting world standards (NFPA, UCPM, FEMA, IAFC, etc.) into the training program for civil defense specialists, taking into account real Ukrainian experience during the armed aggression of the Russian Federation; balancing theoretical, simulation and practical training; developing innovative training programs.

After conducting a detailed analysis of domestic and foreign experience, it can be concluded that the combination of this experience will make it possible to train qualified civil defense specialists, which in the future will allow for the effective elimination of emergencies of various nature, including from armed aggression of the Russian Federation. In addition, the experience of Ukrainian rescuers will make it possible to involve them in international activities in the field of civil defense.

Keywords: fire safety specialists, civil defense specialists, fire extinguishing managers, training, foreign experience, innovative environment, educational and training process.

REFERENCES

1. Koval I. S. Formuvannia hotovnosti maibutnikh fakhivtsiv sluzhby tsyvilnoho zakhystu do neperervnoho samorozvytku [Formation of readiness of future civil protection service specialists for continuous self-development]: monohrafiia / Lvivskyi derzhavnyi universytet bezpeky zhyttiediialnosti. Lviv: LDUBZhD, 2025. 486 s [in Ukrainian].
2. Alfavitska H. V., Parkhomenko V.-P. O., Parkhomenko R. V.. Tsyfrovizatsiia proham navchannia dlia pozhezhnykh-riatuvalnykiv. Informatsiina bezpeka ta informatsiini tekhnolohii [Digitalization of training programs for firefighters and rescuers. Information security and information technologies]: zbirnyk dopovidei V Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, IBIT 2024, m. Lviv, 27 lystopada 2024 roku. Lviv, LDU BZhD, 2024. S. 634-647 [in Ukrainian].
3. Koval M. S., Koval I. S.. Profesiino-psykholohichniy suprovid riatuvalnykiv v umovakh ryzyku [Professional and psychological support for rescuers in risky conditions]: navchalno-metodychnyi posibnyk z orhanizatsii ta provedennia treninhu. Lviv: LDU BZhD, 2022. – 252 s [in Ukrainian].
4. Nozhko I., Pelypenko M., Lahno D.. Naukovo-doslidnytska robota u protsesi formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv z pozhezhnoi bezpeky ZVO DSNS Ukrainy [Scientific and research work in the process of forming professional competence of future fire safety specialists of the Higher Educational Institution of the State Emergency Service of Ukraine]: Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seriia : Pedahohichni nauky : zb. nauk. pr. – Vyp. 3. – Berdiansk : BDPU, 2021. – 250 s. DOI: 10.31494/2412-9208-2021-1-3-108-114 [in Ukrainian].
5. Firefighting. Fire&Rescue Training. URL: <https://www.fire-fighting.eu/en/> [in English].
6. A. Y. Abdullahi, & M. A. Baballe. (2024). Benefits and Drawbacks of Robotic Firefighting. In Global Journal of Research in Engineering & Computer Sciences (Vol. 4, Number 1, pp. 6–10). DOI: 10.5281/zenodo.10493053. [in English].
7. Analitychna dovidka pro pozhezhi ta yikh naslidky v Ukraini za 8 misiatsiv 2025 roku [Analytical report on fires and their consequences in Ukraine for 8 months of 2025]. URL: [analitichna-dovidka-za-8-misiaciv-2025-roku-1.pdf](#) [in Ukrainian].
8. NFPA | The National Fire Protection Association. URL: <https://www.nfpa.org/> [in English].
9. IAFC | International Association of Fire Chiefs. URL: <https://www.iafc.org/home> [in English].
10. EU Civil Protection Mechanism - European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/eu-civil-protection-mechanism_en [in English].
11. The Institution of Fire Engineering. URL: <https://www.ife.org.uk/> [in English].
12. Lushch V. I.. Praktychna pidhotovka pozhezhnykh-riatuvalnykiv na bazi trenuvalnoho kompleksu konteinerneho typu [Practical training of firefighters and

rescuers based on a container-type training complex]. Teoriia i praktyka hasinnia pozhezh ta likvidatsii nadzvychnykh sytuatsii: Materialy KhIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Cherkasy: ChIPB im. Heroiv Chornobylia NUTsZ Ukrainy, 2022. – 262 s., S.228-230 [*in Ukrainian*].

13. Yaremko R. Ya., Koval I. S., Stelmakh O. V.. Psykholoho-pedahohichnyi aspekt samorealizatsii maibutnikh fakhivtsiv u haluzi pozhezhnoi bezpeky [Psychological and pedagogical aspect of self-realization of future specialists in the field of fire safety]. «Perspektyvy ta innovatsii nauky (Seriiia «Pedahohika», Seriiia «Psykhologhiia», Seriiia «Medytsyna»)»: zhurnal. 2023. № 15(33) 2023. S.1309, S.591-598. DOI: 10.52058/2786-4952-2023-15(33)-591-598/ [*in Ukrainian*].

14. Vovchasta N. Ya.. Orhanizatsiino-pedahohichni umovy profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv pozhezhno-riatuvalnoi sluzhby [Organizational and pedagogical conditions for professional training of fire and rescue service specialists]: dys. ... kand. ped. nauk : spets.: 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoi osvity / Nataliia Yaroslavivna; Vinnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Mykhaila Kotsiubynskoho.- Vinnytsia, 2010.- 271 s [*in Ukrainian*].

15. Kosiak S. M.. Vidomcha osvita: pidhotovka fakhivtsiv u cherkaskomu instytuti pozhezhnoi bezpeky imeni Heroiv Chornobylia [Departmental education: training of specialists at the Cherkasy Institute of Fire Safety named after the Heroes of Chernobyl]. “Suspilstvo ta natsionalni interesy”: zhurnal. 2024. No 4(4) 2024. S. 1414, S.412-428. DOI: 10.52058/3041-1572-2024-4(4)-412-428 [*in Ukrainian*].